

*Яблонський В.М., д.і.н., доцент  
Київський столичний університет імені  
Бориса Грінченка, м. Київ*

## **ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО ЦЕНТРУ УНР НА ЕМІГРАЦІЇ (1921–1939)**

Після вимушеного виходу в екзил (на еміграцію) державних інституцій та війська Української Народної Республіки у листопаді 1920 р., головним завданням стало якнайшвидше відновлення української державності в Україні. Вже наступного року була здійснена військова операція, відома як Другий Зимовий похід, що закінчилася невдачею. Очільникам УНР стало зрозуміло, що повернення до України вимагатиме значно більше зусиль та часу.

Державний центр УНР в екзилі після того, як ним була змінена стратегія відновлення української незалежності, розпочав роботу із реорганізації практичної діяльності своїх інституцій. Не став винятком і військовий напрям роботи ДЦ. Якщо лише за перший еміграційний рік в уряді змінилося сім військових міністрів або виконувачів їх обов'язків (генерали С. Дядюша (1920–1921), М. Омелянович-Павленко (1921), М. Безручко (1921), В. Павленко (1921), П. Єрошевич (1921), А. Вовк (1921–1922), М. Юнаків (1921, 1922–1926), В. Сальський (1926–1940)), то з 1922 р. кадровий безлад припинився.

Наприкінці 1926 р. при військовому відомстві був створений штаб, що складався з трьох відділів. Керівниками штабу у різний час були генерали В. Куц, П. Шандрук та полковник А. Валійський. Завданням першого відділу був облік, організація вишколу та збереження кадрованої структури війська. На обліку відділу перебувало понад 4 000 старшин та козаків. Для них видавали журнали («Табір», «За державність»), проводили навчання та вживали заходів для їх згуртування через комбатантські структури. Одним із напрямів роботи стало укладання контрактів українських старшин для проходження служби в іноземних арміях. Такі зусилля вживалися у Франції, Чехословаччині, Румунії, Італії та Польщі. Найбільшого успіху вдалося досягти саме у Польщі, де дехто з офіцерів-українців навіть закінчив академію польського генерального штабу. Начальником цього відділу був полковник А. Кмета.

Про ступінь боєздатності українського війська на еміграції красномовно свідчить готовність екзильного уряду спрямувати військовиків у розпорядження керівників Карпатської України (1939) та Фінляндії (1939–1940). Однак через швидкоплинність згаданих кампаній цим планам не судилося здійснитися.

Перед другим відділом стояли завдання розвідки, комунікації із населенням на окупованих українських територіях та створення мережі для протидії більшовицьким загарбникам. Для виконання цих завдань діяли емісари штабу, які нелегально перетинали кордон. Керівниками відділу були у свій час полковник М. Чеботарів та генерал В. Змієнко. Третій відділ видавав пропагандистську літературу (відозви, інформацію про діяльність ДЦ УНР, щоквартальний журнал тощо) для українського населення. У відділі працювали, головним чином, цивільні працівники, які зналися на інформаційній діяльності.

Активність військового міністерства еміграційного уряду до кінця 1930-х рр. у силу внутрішніх (політична роз'єднаність, відхід старшого покоління від активної діяльності) та міжнародних (виникнення нових центрів впливу, протидія ворожих спецслужб) чинників сповільнилася. У Другу світову війну еміграційний уряд увійшов значно ослабленим.